

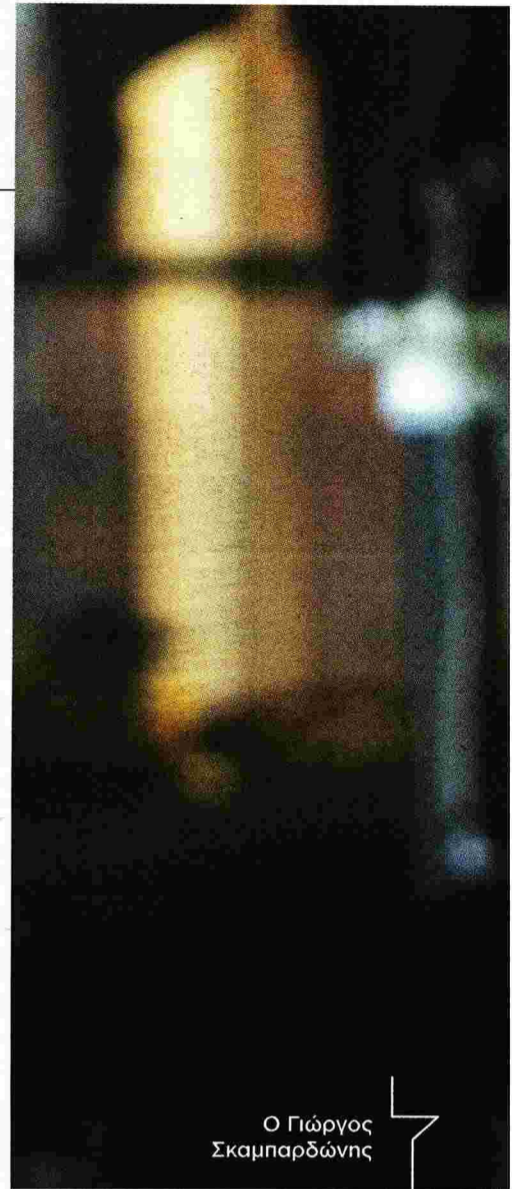
σ. 2-3

Η Θεσσαλονίκη και η πολιτική κρίση των Ιουλιανών του 1965
πρωταγωνιστούν στο νέο μυθιστόρημα του γνωστού Έλληνα συγγραφέα

Γιώργος Σκαμπαρδώνης

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΚΑΜΠΑΡΔΩΝΗΣ
Casa Μπιάφρα
 Εκδόσεις Πατάκη,
 2019, σελ. 384,
 τιμή 17,70 ευρώ

Ο Γιώργος Σκαμπαρδώνης

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΕΚΟ

Θεσσαλονίκη, 1965. Λίγο προτού εκδηλωθεί αυτό που έμεινε στην Ιστορία ως Αποστασία, λίγο προτού ξεσπάσει η πολιτική κρίση των Ιουλιανών. Ο Γιάννης Βεντήρης, ιδιοκτήτης της εφημερίδας *Μακεδών*, γνωστός και ως Γρύπας «λόγω της ευφυΐας και της ευελιξίας του», υποδέχεται τον κύριο Μπέρνταμ στο πολυτελές γραφείο του. Ο τελευταίος, αξιωματούχος της αμερικανικής διπλωματίας, του επισημαίνει ότι «η πολιτική στην Ελλάδα δεν μπορεί να ιδωθεί αυτόνομα, δηλαδή μόνο εθνικά [...] μόνο οι φανατικοί και οι στενόμεντοι δεν το κατανοούν αυτό», εννοώντας δηλαδή ότι «πλήρης ανεξαρτησία δεν υπάρχει πουθενά». Με τούτη την αρκούντως απροκάλυπτη συνομιλία, στην αρχή του νέου βιβλίου του Γιώργου Σκαμπαρδώνη, πιάνουμε ακαριαία το νόημα και της απολαυστικής αφήγησης και του σύνθετου παιχνιδιού που αναπτύσσεται στην *Casa Μπιάφρα*. Ο θεσσαλονικιός συγγραφέας επανέρχεται με μυθιστόρημα ύστερα από αρκετά χρόνια (*Υπουργός νύχτας*, 2016) και το βέβαιο είναι ότι διανύει την πιο δημιουργική περίοδο της λογοτεχνικής του ωριμότητας.

«Δεν κάνω μονοκαλλιέργεια»

«Κατ' αρχήν να πω ότι δεν γράφω το ένα βιβλίο πίσω από το άλλο, παρατακτικά, σαν φάλαγγα κατ' άνδρα. Αιωρούνται πολλές ιδέες μαζί που προϋπάρχουν, επωάζονται, μεταλλάσσονται κι εμπλουτίζονται με καινούργιες. Όταν, στο παραπομπό της Ουτοπίας, ξεκινάει να γράφω ένα μυθιστόρημα, που σημαίνει ότι έχω φάει προηγουμένως κάποια χρόνια σκέψης, σχεδιασμών και έρευνας, κι έχω ήδη καταβυθιστεί σε αυτό, προκύπτουν ψηλοκρεμαστά και νέες εμπνεύσεις για διηγήματα, ή παίρνω αλφαδιές για άλλα μυθιστορήματα. Στον ίδιο χρόνο δηλαδή, ενδιάμεσα, παράλληλα, συγγράφω και άλλα κείμενα, αρθρογραφώ, συνεργάζομαι με περιοδικά, ή στρατηγεύω και για άλλες μεγάλες αφηγήσεις. Κρατώ άπειρες σημειώσεις καθημερινά. Υπάρχει αβερόσυνη. Δεν κάνω μονοκαλλιέργεια. Το πνεύμα όπου θέλει πνει, λέει το Ευαγγέλιο. Είναι πολύπλοκη δυναμική, πλεχτή, με πολλαπλά εκβλαστήματα. Έτσι δούλενα πάντα. Μπακότερμα με συνεχείς απειροσκειότητες. Πώς το έλεγε ο Μπρεχτ: όποιος σκέφτεται δεν ξοδεύει ούτε μία σκέψη παραπάνω» δήλωσε ο Γιώργος Σκαμπαρδώνης μιλώντας προς «Το Βήμα».

Τα χαρακώματα μιας εποχής

Το κείμενό του πάλλεται από την αυτοπεποίθηση ενός μάστορα ο οποίος ελέγχει απολύτως το εργαλείο που μετέρχεται και λαμπρύνει, την ελληνική γλώσσα. Επιπροσθέτως γελάμε πολύ, γελάμε ενίοτε δυνατά, με το πηγαίο χιούμορ που εμπνέει τα

«Ο υγιής πατριωτισμός είναι υπέρτατο τιμαλφές»

Ο θεσσαλονικιός συγγραφέας μιλάει στο «Βήμα» με αφορμή **το νέο του μυθιστόρημα που οργανώνεται γύρω από την πολιτική κρίση των Ιουλιανών του 1965**. Με το «Casa Μπιάφρα», ένα μυθοπλαστικό πανόραμα της ψυχροπολεμικής Ελλάδας, αποδεικνύει ότι διανύει την πιο δημιουργική περίοδο της λογοτεχνικής του ωριμότητας

πάντα, τις καταστάσεις και τις ατάκες των χαρακτήρων του, χωρίς ωστόσο να χάνουμε ούτε στιγμή από τα μάτια μας την κρίσιμη σημασία της μεγάλης εικόνας. Κι αυτή δεν είναι άλλη από τα ποικίλα «χαρακώματα» μιας ολόκληρης εποχής, και τα φανερά και τα κρυφά. Εδώ υπάρχει, μεταξύ άλλων, και μια μεγαλεπήβολη ελληνοαμερικανική οικονομική επένδυση στα Διαβατά που κινδυνεύει. Το βλέμμα του συγγραφέα, ο οποίος αντλεί την έμπνευσή του από τη σύγχρονη Ιστορία, απλώνεται σιγά-σιγά και εποπτεύει πανοραμικά μια ενδιαφέρουσα δεκαετία, με ουρά και προβοσκίδα, θα έλεγε κανείς. «Η Casa Μπιάφρα είναι μια παιδική χαρά χτισμένη μέσα σε ένα ναρκοπέδιο. Πολλά στην ιστορία της είναι πραγματικά, πολλά επινοημένα, αλλοιωμένα, ή νοθευμένα. Σημασία όμως σε ένα μυθιστόρημα έχει η τελική αισθητική τους μετάπλαση – εξάλλου δεν προσλαμβάνουμε τίποτε ως «πραγματικό» μηχανιστικά. Τα πάντα διαθλώνται και ερμηνεύονται απ' το ανθρώπινο πνεύμα, απ' το υποκείμενο και τα φίλτρα του. Το πιο σημαντικό είναι όλα αυτά να αρθρώνονται και να δομούνται με τρόπους που να συναποτελούν μια ενιαία, δυναμική αφήγηση, η οποία να έχει εκείνες τις αυτογενείς και εγγενείς αρετές, τον ρυθμό, τη γλώσσα, την εναλλαγή των τόνων, που αναβιβάζουν το κείμενο στην περιωπή του έργου τέχνης.

Τώρα, πραγματικό χωροχρονικό πλαίσιο στο μυθιστόρημα «Casa Μπιάφρα» είναι το εν Ελλάδι τετράμηνο Μάιος-Αύγουστος του 1965. Τα Ιουλιανά. Η λεγόμενη Αποστασία. Μέγας κύκλος της αφήγησης: ο Ψυχρός Πόλεμος. Εσωτερικός δακτύλιος: τα τεκταινόμενα στη χώρα, με τις ανταυγίες ακόμα του Εμφυλίου. Δυναμική: πώς φτάσαμε στην Αποστασία. Απαρχή: το πρώτο κοινόβιο της Σαλονίκης, η Casa Μπιάφρα και η φτωχογειτονιά Καραγάτσια. Από εκεί ξεκινούν κάποιοι ήρωες και απήρωες, που εμπλεκόμενοι με τον μεγαλοεκδότη της πόλης Γιάννη Βεντήρη, με τον Τομ Πάππας και παράγοντες της πρωτεύουσας, αναμειγνύονται τελικά στο Μεγάλο Παιχνίδι της ανατροπής Παπανδρέου. Τα γεγονότα τους ξεπερνούν και τους συντρίβουν; Ίσως ναι. Ίσως όχι» υπογράμμισε ο Γιώργος Σκαμπαρδώνης. Γιατί όμως καταπιπίστηκε ο ίδιος με τα συγκεκριμένα γεγονότα; «Αν θεωρήσουμε ότι τα Ιουλιανά είναι ο πρώτος σπασμός, η απαρχή της οδύνηρης διολίσθησης προς τη δικτατορία της 21ης Απριλίου, και ότι η Μεταπολίτευση είναι η αναπόφευκτα διάδοχη κατάσταση, τότε η Αποστασία μάς στοιχειώνει μέχρι σήμερα. Είναι η κρίσιμη καμπή. Πληρώνουμε ακόμα τα τζερεμέδια για τις παλιές στρεβλώσεις. Οι μαχαιριές πίσω δεν παίρνονται». Στη δεκαετία του 1960, εν γένει, τι είναι αυτό

που τον γοητεύει; Γιατί επέστρεψε σε αυτήν τόσο εκτεταμένα; «Η δεκαετία του '60 είναι η διακεκαυμένη μετάβαση. Ψυχρός Πόλεμος σε κορύφωση, Βιετνάμ, κυβέρνηση της Ενωσης Κέντρου το '64. Ανυπαρξία μεσαίας τάξης, ισχυρή ΕΔΑ, ελλοχεύων ΙΔΕΑ μέσα στο στράτευμα. Κυπριακό σε έξαρση, βίαιη βιομηχανοποίηση (Esso Pappas κ.λπ.). Αυστηροί γυμνασιάρχες, κουρέματα εν χρω και εκκλησιασμοί, Ρόλινγκ Στόουνς και γιγιέδες, νέες ιδέες, μόδες, τεχνολογίες, καινούργια ρεύματα. Πολλαπλές πολιτικές και πολιτισμικές συγκρούσεις. Αποκορύφωση με τον Μάη του '68, το Μπέρκλεϊ και τη σοβιετική εισβολή στην Τσεχοσλοβακία. Μια πυρακτωμένη δεκαετία, πλούσιο, αιματηρό υλικό για έναν μυθιστοριογράφο. Ποιος συγγραφέας μπορεί να αντισταθεί στο Κακό;» διερωτήθηκε ο Γιώργος Σκαμπαρδώνης.

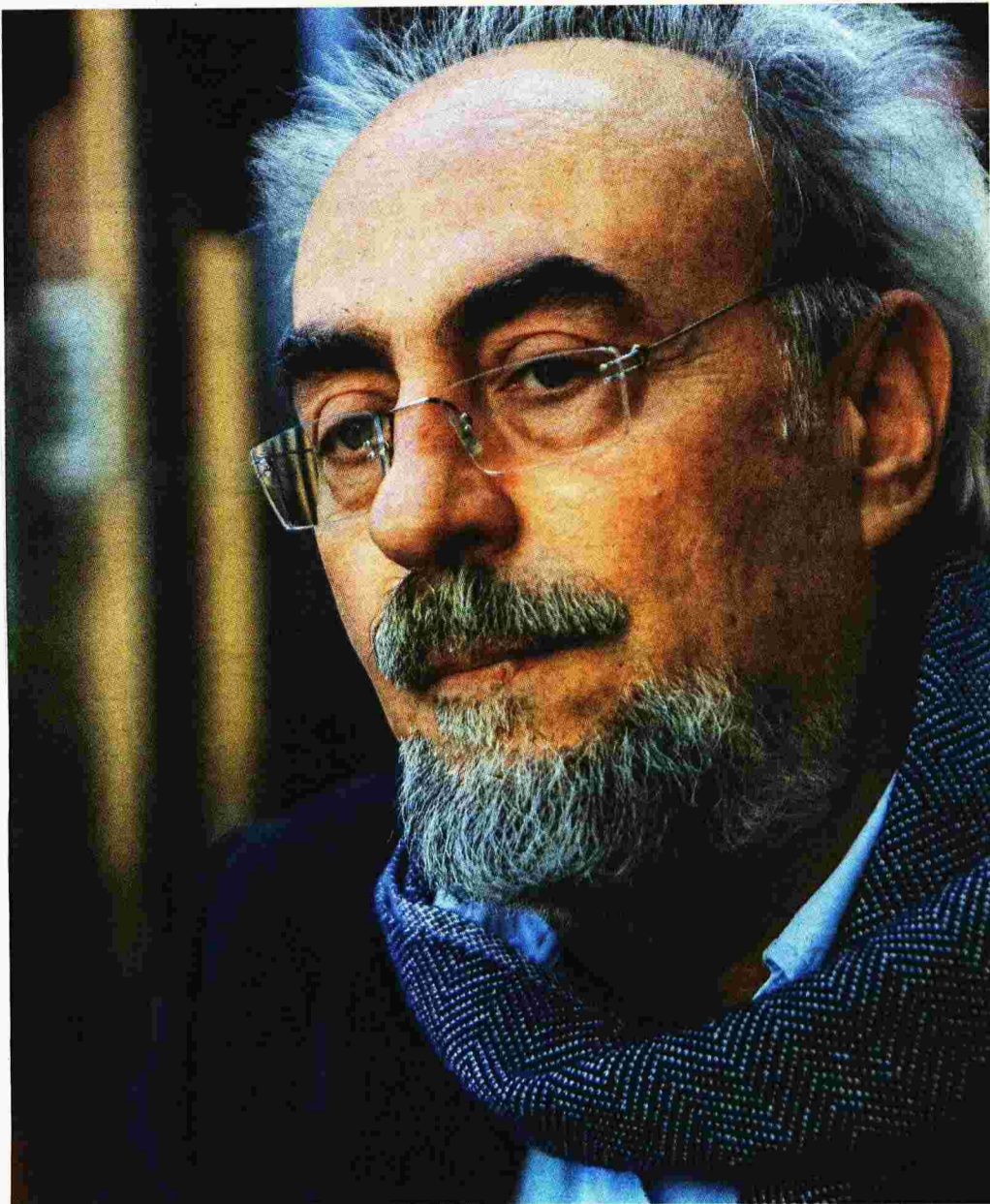
Η πινακοθήκη των χαρακτήρων

Στο βιβλίο του, προφανώς, κάποιοι ήρωες ξεχωρίζουν, για την ακρίβεια συμπρωταγωνιστούν. «Ο νεαρός Βλάσης είναι ένας ταλαιπωρημένος νεαρός, που χαιρέται το κοινόβιό του με παλαβούς φίλους και ξέμπαρκα κορίτσια σε τρελά γλέντια. Ζει στον χαρωπό του, φτωχό μικρόκοσμο. Ο Βεντήρης είναι η παλιά αριστοκρατία της Σαλονίκης και πολιτικά πανίσχυρος – με

Ο Γεώργιος Παπανδρέου, όρθιος στο αυτοκίνητο, επευφημείται σε επίσκεψή του στη Θεσσαλονίκη

Η Αριστερά, οι αλυσίδες και η «θωπεία της ελπίδας»

Διατυπώνονται και πολλά για την Αριστερά στο μυθιστόρημα. Μια εκδοχή της κατέκτησε πρόσφατα την εξουσία. Αλλά πέρασε και δεν ακούμπησε, καταπώς θα έλεγε και ο Αράγιος. Γιατί; «Δεν ξέρω τι είναι η "Αριστερά". Ξέρω ότι στη θεωρία υπάρχει ο κομμουνισμός και η σοσιαλδημοκρατία. Οι ποικιλίες τους. Ενδιάμεσα τίποτε – αν κάποιος επινόησαν ένα ημισκούμπριο, αυτό δεν αντιστοιχεί σε κανένα επίσημο κείμενο. Βέβαια, υπάρχει ο Μαδούρο, και κάποιες άλλες λατινοαμερικάνικες δυσπλασίες, πλήρως αποτυχημένες. Αλλά, μοντέρνα Αριστερά, χωρίς σημερινούς, υψηλούς διανοούμενους που να την επαγγέλθουν με νέα, σύγχρονα κείμενα και όραμα, δεν πρόκειται να υπάρξει, να σταθεί. Οπότε η αυτοσυναρμολογούμενη ούτω πως θα εκκρεμεί μεταξύ γεφυροποιίας και εμμονών του Εμφυλίου, ή κάποιου θολού αρχηγού, αλλάζοντας διαρκώς προσωπεία. Είναι αναπόφευκτο. Ίσως και η ίδια η Ευρώπη, με τα κεκτημένα της, να έχει ξεπεράσει εντελώς αυτή την έννοια της Αριστεράς-με-κομμουνιστική-οπισθοβουλία. Ενώ να αποδέχονται πια οι λαοί της μόνο κάποιες εκδοχές της σοσιαλδημοκρατίας. Μέχρι εκεί. Ίσως οι περισσότεροι ευρωπαίοι προλετάριοι δεν έχουν πια να χάσουν παρά μόνο τις αντιπολιτισμικές αλυσίδες τους». Προς το τέλος του μυθιστορήματος αναφέρεται η φράση «ψόφος στη φτώχεια». Αραγε εκείνη η παλιά φτώχεια των Ελλήνων ποια ποιοτική διαφορά έχει με τη σημερινή; «Η φτώχεια και η εσωτερική της έχουν σχέση και με την κατσίκα του γείτονα, ή την BMW. Τη δεκαετία του '60 η ένδεια ήταν σχεδόν γενικευμένη, άρα κάπως πιο ανεκτή. Και υπήρχε η μεταπολεμική αισιοδοξία. Η θωπεία της ελπίδας. Τώρα που μεσολάβησε η δανεική ευμάρεια του '80 και του '90, το ξανακύλισμα στη φτώχεια πονάει περισσότερο διότι γευτήκαμε πριν τον απαγορευμένο καρπό. Αλλά στις μέρες μας τα προβλήματά μας είναι χειρότερα της αφιλίας. Θα γιορτάσουμε σε λίγο τα 200 χρόνια της Επανάστασης του '21 και η χώρα είναι στριμωγμένη όσο ποτέ στα τελευταία χρόνια. Ζοριζόμαστε κυρίως έξωθεν. Ελπίζω πως ο Κρέων Αράγιος θα βρει και για εμάς μια λύση. Θα επιβιώσουμε».

ένα τηλεφώνημα αλλάζει υπουργό. Τους δύο διασυνδέει ο φτωχός καταγωγής, αλλά μορφωμένος και δαιμόνιος Κρέων, ο επονομαζόμενος Αράγιος, στέλεχος της ΕΡΕ, αδίστακτος αλλά και συμπονετικός. Ο Αράγιος είναι αφηγηματικά ο ήρωας-ασανσέρ, ο ήρωας-καταλύτης που ενοποιεί και συνεχίζει τους πάντες. Είναι ο μέγας Καταφερτζής, ο έσχατος νταλαβεριτζής, επιδέξιος απόγονος του ένδοξου Καραγκιόζη. Μια ποικιλία παντοπνού Έλληνα. Μνει τον αφελή Βλάση στην απατεωνιά, μετά, μέσω του εκδότη, τον εμπλέκει στο ανελέητο πολιτικό παίγνιο της εποχής και, ασυναίσθητα, έμμεσα, αφελώς, στη δολοφονία του Σωτήρη Πέτρουλα». Ο Βλάσης, στο πλαίσιο της ανεκτίμητης εκπαίδευσης που λαμβάνει από τον Αράγιο, παρακολουθεί και κάτι που μάλλον τον συγκλονίζει. «Η σκηνή αυτή της αιματηρής κοκορομαχίας είναι το πρώτο στάδιο μύησης του Βλάση στην αδυσώπητη πραγματικότητα. Η πολιτική κοκορομαχία που συμβαίνει ταυτόχρονα είναι παντοπνή και σε παραλλαγές, ανάλογα με το επίπεδο παιδείας, δημοκρατίας και κομψότητας κάθε χώρας. Υπάρχουν πάντα σοβαροί ηγέτες, ωστόσο και οι πολιτικοί πετεινοί μάχης θα ξεχωρίζουν αενάως, είτε σε γραφική εκδοχή είτε σε απολαυστική-σοφιστική. Αρκεί να μην είναι πολλοί και λαλούν περισσότερο ή κόντρα σε όσα πράττουν, γιατί τότε όντως αργεί να ξημερώσει. Και αυτό, βέβαια, δεν είναι αποκλειστικά ελληνικό προνόμιο» έσπευσε να υπενθυμίσει ο συγγραφέας.

Ο πατριωτισμός και το κοινωνικό βίωμα

Οι συζητήσεις του Τομ Πάππας με τον Βεντήρη έχουν μπόλικο ζουμί. «Το θέμα, ξέρεις, είναι πάντα ευρύτερο...» διαβάζουμε κάπου. «Η αλήθεια είναι υποπρόϊόν της αναγκαιότητας...» διαβάζουμε κάπου αλλού. Ο Γιώργος Σκαμπαρδώνης, σε πολλά σημεία του μυθιστορήματός του, ξεδιπλώνει έναν ουσιαστικό (και εξόχως ρεαλιστικό) προβληματισμό για το τι είναι εντέλει καλό για τον τόπο, διερευνώντας το εθνικώς αγαθό και την έννοια του πατριωτισμού. «Το πατριωτικό συναίσθημα

είναι πανίσχυρο και ισχύει για κάθε λαό. Προσλαμβάνει βαθύτερες ποιότητες με την καλύτερη γνώση της χώρας που σε γέννησε, της ιστορίας της, της γλώσσας, των επιτευγμάτων, της τέχνης. Ο λογικός, υγιής πατριωτισμός είναι υπέρτατο τιμαλφές και χωρίς πατρίδα, χωρίς γλώσσα και μνήμη δεν υπάρχει κανείς. Ήπιαται στο τίποτε. Πάσχει, χωρίς αναφορές, χωρίς ρίζες, χωρίς οικείους χώρους και παιδική ηλικία. Ο διεθνισμός είναι μια κατασκευασμένη, θηριώδης αφέλεια. Ο πατριωτισμός δεν ξεριζώνεται, σε καμία χώρα. Όταν εισέβαλαν οι Ναζί στη Σοβιετία, ακόμα και ο Στάλιν τι επικαλέστηκε για να ενώσει τον κόσμο; Κάποια θεωρία; Οχι. Μίλησε, αίφνης, για τον "μεγάλο πατριωτικό πόλεμο". Το θέμα είναι γιατί φάγαμε τόσα χρόνια ψειρίζοντας το εκκωφαντικά αυτονόητο» τόνισε ο συγγραφέας.

Πολύ ζουμί έχουν, βέβαια, και οι κουβέντες του Βεντήρη με τον Αράγιο. Σε μία από αυτές γίνεται λόγος για την αξία του «κοινωνικού βιώματος». Η ερώτηση προσαρμόστηκε αναλόγως και ετέθη στον Γιώργο Σκαμπαρδώνη. Πώς το αντιλαμβάνεται ο ίδιος αυτό και με ποιον τρόπο τού έχει φανεί χρήσιμο στη δική του λογοτεχνία; «Ο συγγραφέας που θέλει να εκφράσει τον κοινωνικό ρεφενέ και τη βαθύτερη ανθρώπινη κατάσταση δεν ζει τυχαία διάφορα βιώματα αλλά τα αναζητεί νυχθημερόν, συνειδητά. Είναι ιχνηλάτης βιωμάτων. Είναι ένα συνειδητό κοπρόσκυλο που μυρίζει με ζήλο τα πάντα – όσο μπορεί – από κοντά και χωρίς καμιά προκατάληψη. Πάει παντού, καταγράφει, οσφραίνεται, ακούει τα διπλανά τραπέζια, παρατηρεί πυρετικά, ψαίνει εντατικά, ακατάπαντα. Είναι φωλεοδύτης, λαγωνίκα, και εκποιεί όχι μόνο τα δικά του βιώματα, αλλά και τις εμπειρίες τρίτων υπέρ της λογοτεχνίας. Είναι άγρυπνος τοιλιαδόρος του δυσδιάκριτου και χαφίης του μη ορατού. Νυχτοπλάνος, ψάχνει το αφηλάφιστο. Βλέπει τα πάντα με δέος και θάμβος, αλλά και με την παράλληλα τραγική-ειρωνική ματιά που εξυπακούει η τριπλή όραση».

